

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

I. A *Mus Rattus L.* erdélyi előfordulása. (Előadatott a f. év január 27-ki szakülésen).

Dr. Tömösváry Ödön tagtársunk néhány nap előtt Hunyad-megye Puj községéből egy him patkányt (poczegetet¹⁾ küldött, mely kisebb termete, hosszabb fülei és farka, valamint sötét, csaknem fekete szőrözete által oly élesen elüt az országszerte közönséges szürke, vagy vándor patkánytól (*Mus decumanus Pallas*), hogy a nép is megkülönbözteti „fekete poczegér“ elnevezés alatt. Tagtársunk tudósítása szerint a fekete patkány Pujon kívül csak még a szomszéd Ponor községből ismeretes, azonban itt is ritka, míg a nagyobb vándor patkány a gazdák bosszuságára s kárára igen nagy mennyiségben tenyészik.

A küldött példányban, melyet tagtársunk a szükséges irodalom hiányában pontosan nem határozhatott meg, nem volt nehéz a *Mus Rattus L.* felismerni, mely ez idő szerint, tudtommal, hazánk más vidékéről nem ismeretes, bár, miként európaszerte, úgy nálunk is, évszázak óta bizonyára ez volt a gyűlölt patkány, mely csak az utolsó 50–60 év alatt pusztított ki, — nem az ember, hanem nagyobb s erősebb vetélytársa, a keletről betolakodó vándor patkány által.

A fekete patkány (*Mus Rattus L.*), Blasius szerint²⁾ a régiek előtt egészen ismeretlen volt s Albertus Magnus tett róla először említést a XII. százban; valószínűleg Ázsiából származik s a középkorban terjedt el egész Európában. Egyedül uralkodása azonban csak a múlt száz közepéig tartott, mely időtől kezdve a Perzsiából beözönlő vándor patkány (*Mus decumanus Pall.*) által csaknem egészen kiszorított a lét küzdteréről.

A vándor patkányok, mondja Blasius, Pallas szerint az 1727-dik év őszen egy földrengés után úszták át Astrachan mellett nagy se-

¹⁾ Erdélyben a patkányt poczegérnek nevezik, míg patkány alatt a vakandokot (*Talpa europaea L.*) értik.

²⁾ *Naturgeschichte der Säugethiere Deutschlands und der angränzenden Länder.* Braunschweig, 1857. p. 318.

regekben a Volgát s a kaspi tartományokból új népvándorlásként özönlöttek Oroszországon át Európa nyugati részeibe. Keleti Poroszországban 1750-ig, Dániában mintegy a múlt száz végeig, Párisban 1753-ig, Svájcban 1809-ig még ismeretlenek voltak, míg Angliában, nyilván hajókon, már 1730-ban eljutottak. Jelenleg helyi megszakításokkal az egész föld kerekiségén elterjedt a vándor patkány s a hová csak eljutott, mindentűt kipusztította, vagy egyes korlátolt helyekre szorította a fekete patkányt. Kezdetben a két patkány között megoszlott a terület; egyes városokat majd az egyik, majd a másik patkány tartott megszállva; később megoszlottak városrészek, utcák, végre egyes épületek szerint, mint pl. Berlinben még ez előtt 40—50 évvel; a ki korán reggel sétált az utcákon, nem ritkán bukkant döglött fekete patkányokra s nem lehetett kételkedni a felett, hogy a két versenyző faj közül melyik marad a győztes. Az előbb egyedül uralkodott fekete patkány ily módon lassanként Európa legtöbb vidékén ritkasággá vált, vagy végkép kipusztult s csak kevés hely ismeretes, melyen még tényleg előfordul. Königsbergben Rathke még gyakran találta, Bell szerint Londonnak egyes istállóiban, Macgillivray szerint Skóthton egyes falvaiban még előfordul; Koppenhágában még egyes utcákban él s Milano körül 1847-ben még gyakori volt. Minthogy azonban a fekete patkányt a vándor patkány egész Európán át lépésről-lépésre követi s pusztítja bizonyára soha sem fog többé annyira elszaporodhatni, hogy miattok, mint egykor Nordhausenben külön vezeklést hirdessenek, vagy hogy, — mint Autun püspök tette a XV. száz elején — átok alá helyezzessenek.

Hogy hazánkba mikor jutottak a vándor patkányok s mikor indult meg a két patkányfaj között az élet-halálharcz, erre nézve biztos adatok nem állanak rendelkezésünkre. Ujabb szerzőink többnyire nem is tesznek többé említést a fekete, hanem csak is a vándor patkányról, mint országszerte elszaporodott kártékony állatról; csupán Bielz említi fel, hogy (a fekete patkány) sok helyen, így Erdélyben is, csaknem egészen kiszorított a vándor patkány által¹⁾; vajon azonban Bielznek a fekete patkány erdélyi előfordulására állottak-e pozitív adatok rendelkezésére, ezt, miután egyetlen lelőhelyet sem említ fel, idézett szavai után nem lehet eldönteni. Régibb szerzőink közül Grossingernek a hazai patkányról 1793-ban adott következő rövid diagnosisából: „Mus major, cau-

¹⁾ Fauna der Wirbelthiere Siebenbürgens. Hermannstadt. 1856. p. 23.

da longissima subnuda¹⁾) azt lehetne következtetni, hogy csak a hosszufarkú, azaz a fekete patkányt ismerte; Földi Jánosnak nyolcz évvel később kelt következő leírása: „Farkán kívül 6 hüvelyknyi, farka is anynyi, vagy hosszabb is. Feketés színűek, de vagynak feketék, szürkék, barnák és fejelek is²⁾) szintén inkább a kisebb termetű, hosszufarkú, fekete patkányra, mint a nagyobb termetű, testénél rövidebb farkkal bíró vándor patkányra illik. Ha ezen adatokra lehet építeni, úgy valószínűnek látszik, hogy a vándor patkányok a mult száz végén hazánkban még nem igen lehettek elterjedve s hogy a fekete patkány kipusztulása hazánkban is aránylag rövid idő alatt ment véghez.

Mindenesetre érdekes lenne annak eldöntése, vajon a kihalások elé siető fekete patkányok csakis Hunyadmegye nevezett községeiben, vagy talán itt-ott még máshol is rejtőznek hazánkban? Ezen kérdés könnyebb eldönthetése kedvéért ide iktatom Blasius után a két patkány rövid diagnózisát.

1. *Mus decumanus*. Füle a fej hosszának mintegy harmadrészt ér el s oldalt a fejhez lapítva nem ér a szemig. Kétszínű. Testének s farkának hátoldala barnásszürke, élesen határolt hasoldala szürkésfehér. Farka testénél rövidebb s mintegy 210 pikkelygyűrűt visel. Szájpadi redői szemcsézettek; szájpaddja lapos, hosszbarázda nélkül. Emlőinek száma 12. Teljes hossza: 15'' 6''; testhossza: 8'' 8''; farkhossza: 7''.

2. *Mus Rattus*. Füle a fej hosszának mintegy felét ér el s oldalt a fejhez lapítva a szemig ér. Egyszínű. Testének s farkának hátoldala sötét barnafekete, mely szín elmosódva megy át a csak kevésbé világosabb hasoldal szürkésfekete árnyalatába. Farka testénél hosszabb s mintegy 250 – 260 pikkelygyűrűt visel. Szájpadi redői simák s nem szemcsézettek; szájpaddja lapos, hosszbarázda nélkül. Emlőinek száma 12. Teljes hossza: 13''; testhossza: 6''; farkhossza: 7'' 2''.*)

2. *A Telephorus fuscus* Latr. álcázaja, „hőfereg“, „rova eső.“ (Előadatott a f. é. január 27-ki szakülésen).

Nem ritkán hoznak a hírlapok közleményeket késő ősszel, télen, vagy kora tavasszal a havon nagyobb mennyiségben megjelenő fekete

¹⁾ *Univerſa historia physica Regni Hungariae. Tomus I. Posenii & Comaromii. 1793. p. 310.*

²⁾ *Természeti Historia a Linne systemája szerint. Első csomó. Az állatok országa. Pozsonban. 1801. p. 64.*

*) *Petényi Salamon* hátra hagyott irataiban a fekete patkányról ezeket mondja: „Én emlékszem, hogy gyermekkoromban mint tanuló a losonezi és besztercebányai iskolák arnyékszékéin gyakrabban észleltem, de nem emlékezem arra, hogy mint természetvizsgáló valaha láttam volna. Jancsó tanár állítja, hogy 1850–51-ben, midőn Zeyk Miklós tanárral Tisza-Rofon a Borbély-családnál időzött egy példányt a kertben vadászkutyák téptek szét.“ — *Reliquiae Petényianae* Term. rajzi füz. V köt. Budapest. 1882. p. 98.